

gát, önéletrajzi jellegét idézik. Végezetül, mondhatni desszertként, maguk a receptek várnak a vállalkozó szellemű olvasóra, aki nem érzi teljesnek az életet, amíg nem kóstolta az azerbajdzsáni bárányküküt, a lett nyúlajtot, az ukrán borscsot vagy a tatár nomádlevest. Kevésbé elszántaknak pedig ott a jól bevált recept: végy egy üveg jégbehűtött vodkát, kenyeret, savanyúuborkát és heringet...

Kaminer (szakács)könyve tehát kifejezetten szórakoztató darab; a magyar olvasónak amúgy is érdekes és hasznos szembesülnie a szovjet utódállamok sorsával, s nem utolsósorban gasztronómiájával. Az utóbbi bit illetően azonban könnyen támadhat némi hiányérzetünk, mert míg a tagköztársaságok jellemzésénél egészen üdítő az írói játékoság és a szarkasztikus stílus, addig a különféle népek konyháinak esetében akár torzító, félrevezető is lehet – lásd a krumplit is krumplival evő fehéroroszokat. Ez persze betudható a szerzői szándéknak, ám ebben az esetben el kell fogadnunk, hogy a könyv inkább irodalmi, mintsem kulináris érdemekkel bír. Szintén különös, hogy bár Kaminer a könyvet feleségével, Olgával együtt jegyzi, az utóbbi kézjegyét nem könnyű felfedezni a kötetben: a karcolatokban a férj (egyéb munkáiból ismert) nézőpontja dominál. Olgának, bár ez nem derül ki egyértelműen, bizonyára az ételleírások megszővege-

sénél juthatott szerep. Ami mintha akarva-akaratlanul azt sugallná, hogy az asszonynak a konyhában a helye (csak nem ez volna az a bizonyos *Küche totalitär?*).

A nagy szovjet fűszék végső soron olyan, mint „az egyik legrégebbi orosz specialitás, a rasztegaj, egy négyzögletes, kihajtogatható téstatabatyu, amelynek minden sarkában más-más töltelék van”. Bár novellásoketként, receptgyűjteményként, kulturális és gasztronómiai kalauzsként önmagában aligha állná meg a helyét, mindezt egybegyúrva egészen ízletes elegyet kapunk, ami garantáltan nem fogja megfeküdni a gyomrunkat. Legfeljebb a nagyétkék kissé éhesek maradnak utána.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Almásy Ágnes, Helikon Kiadó, Budapest, 2007, 232 oldal, 2490 Ft)

P. P. APRISKO:

Az orosz filozófia története

Jóllehet az orosz filozófia kapcsolata a nyugati hagyománnyal a 19. századig meglehetősen felületes volt (talán csak Lomonosov természetfilozófiája keltett érdeklődést a felvilágosodás korában), mára nemcsak az európai, de az egyetemes filozófiatörténet jelentős gondolkodói telje-

sítményeit köszönhetjük neki. Nem feledkezhetünk meg Oroszország legújabb kori történelmi-politikai szerepéről sem, amelynek ideológiai háttere, a marxista és szovjet filozófia kétségtelenül befolyásolta a nemzetközi diskurzust, valamint a kortárs kutatások is figyelemre méltóak.

Aprisko könyve azonban az oroszországi bölcsélet évezredes történetét dolgozza fel, amely így az eddigi legteljesebb filozófiatörténeti munka, ugyanis csak az újabb kutatások tartják érdemesnek a régi orosz hagyomány tárgyalását, sokáig a negatív viszonyulás volt jellemző. Megjegyzendő az is, hogy a tárgyalt gondolkodók között szép számmal akadnak irodalmárok vagy természettudósok, akiknek nem tisztán filozófiai munkássága eszmétörténeti szempontból mégis fontos, elég csak Dosztojevskij, Tolsztoj, Bulgakov vagy Mengyelejev nevét említenünk.

A Cirill és Metód-féle hagyománynak jelentős szerepe volt abban, hogy a régi Ruszban megjelent a filozófiai gondolkodás, amely elsősorban a szláv-orosz mitológiához kötődött. A kereszténységre való átérés továbbra is a teológiai-ontológiai kérdéseket helyezte előtérbe, ugyanakkor a pogánység világnézete is továbbélt az ún. kettős hitben, sőt a világnézeti elemek keveredése is előfordult, ennek szép példája az

Igor-ének. Az orosz egyház a Bizánci Birodalom bukása után nyerte csak el önállóságát, és a hészükhizmusnak a szerzetesség körében való elterjedése következtében többnyire misztikus-aszketikus tartalmú művek születtek, de a pravoszláv ortodox nézetekre Aeropagitész is hatott.

Az I. Péter-féle reformok időszakájában társadalomfilozófiái és történetfilozófiái koncepciók kerültek előtérbe, a felvilágosult abszolutizmus fő ideológusa a természeti jogokat és a társadalmi szerződést az uralkodó érdekeinek megfelelően értelmező Prokopovics volt. Jelentős vitákat váltott ki a 17. századi orosz egyházszakadás is az óhitűség és a szertartásokat görög mintára megreformáló, unifikáló, az uralkodó támogatását is élvező Nyikon és hívei között.

A világi filozófia fejlődése csak a 18. századtól kezdve indult meg, Lomonosov „korposzkuláris filozófiája”, Scserbatov társadalmi konzervativizmusa, valamint a szabadkőműves gondolkodók teljesítményei voltak az első jelentős kísérletek, majd az egyetemi filozófia megjelenésével még inkább megélénkült a tudományos élet. A kor szak kiemelkedő gondolkodója Ragyicsev, aki a társadalmi radikalizmus oroszországi elindítójaként jelentős hatást gyakorolt a forradalmi mozgalmakra.

A 19. század már a különféle irányzatok terjedését hozza, a nyugati-európai filozófia hatása begyűrűzik, mégis Oroszország és a nemzeti tudat problémája áll a középpontban. Csaadajev mint a történetbölcsélet megalapítója, a szlavofilek, Belinszkij, Herzen, Csernisevszkij, Dosztojevszkij és Tolsztoj nézetei jelentősek.

A 20. századra az irányzatok továbbbi differenciálódása jellemző, a marxista és szovjet filozófia mellett az egzisztencializmus és a vallásfilozófia területén születtek olyan jelentős életművek, mint Sesztové vagy Bergyajevé, illetve az orosz írók filozófiai útkeresései, köztük Blok misztikus szimbolizmusa érdemelhet figyelmet.

Aprisko könyve a posztszovjet korszakig az anyag bőségéhez mérten részletesen tárgyalja az oroszországi filozófia történetét, és további tájékozási lehetőségeket nyit meg egyes szakmunkák megemlégtetésével. Öröndetes volna, ha ezt a használható kézikönyvet követné legalább a jelentős filozófusok műveinek (újra)kiadása, ami sokat segíthetne az orosz kultúra és történelem további tanulmányozásában.

SZALAI ZSOLT

(Fordította Goretity József, Osiris Kiadó, Budapest, 2007, 890 oldal, 5500 Ft)

Levelek az Andrássy-házból (1864–1869) *Egy angol nevelő nő levelei*

Nagyrészt gróf Széchenyi Istvánnak köszönhető, hogy a reformkori nemzedék számos tagja – akinek anyagi helyzete lehetővé tette – utazásokat tett a fejlett nyugat-európai országokba, elsősorban Angliába. Sokak számára jelentettek ezek az utak örök emlékeket, meghonosítani való mintákat.

Az érdeklődés azonban nem volt új keletű, a magyar arisztokrácia már a 18. század közepétől egyre nagyobb figyelmet tanúsított az angol kultúra, a technikai fejlődés és a politikai berendezkedés iránt. Természetesen kisebb mértékben, de az angolok is igyekeztek kapcsolatot teremteni a polgárosodó Magyarországgal. Utazók, művészek, orvosok és nevelőnők érkeztek, sokan közülük munkát is vállaltak, s többen visszaemlékezéseket írtak tapasztalataikról, élményeikről. Az egyik legismertebb és legérdekesebb John Paget orvos írása, amely élvezetes stílusa, elfogulatlan véleményalkotása miatt ma is szórakoztató olvasmány, fontos forrás.

Bár az 1848–49-es szabadságharc leverése után a Habsburg elnyomás évei nem kedveztek a kapcsolattartási lehetőségeknek, a műveltebb rétegek körében az angol kultúra iránti érdeklődés tovább élt.